

Det finnes et eget fremmedord – **islomania** – som viser til den sterke tiltrekningskraften øyer har på noen av oss. Øyas fysiske avsondrethet åpner da opp for en oversanselig tilstand, der fellesskapet kan føles sterkere enn om man står midt i et folkehav.

Bokomtale
Fredrik Giertsen
Litteraturviter og skribent

Den yderste Nøgne Ø

Den skotske skribenten og legen Gavin Francis har skrevet en bok, «Island Dreams», der han reflekterer over sin livslange *islomania*. Allerede i barneårene befant han seg gjerne bøyd over verdensatlasen i hjembyens bibliotek, samtidig som han lot seg rive med av kjente fortellinger om mer eller mindre fiktive øyer, som Robert Louis Stevensons «Skatten på Sjørøverøya» eller Daniel Defoes «Greven av Monte Cristo» – der hovedpersonen blir sendt til fangeøya If.

Senere sper Francis på med en rekke ungdoms- og voksenbøker, i tillegg til fagbøker om relaterte emner, for eksempel om menneskets yteevne når det har befunnet seg avskåret fra andre over tid. Denne typen litteratur blir etter hvert som en følgesvenn å regne, når han selv oppsøker den yderste Nøgne Ø, først hjemme i Skottland, og deretter i stadig fjernere strøk.

Resultatet er en litt springende beretning, som likevel utgjør en helhetlig filosofisk betraktning om isolasjon og fellesskap.

Alene eller ensom

Francis' utgangspunkt er en teori om at det finnes en spesiell forbindelse mellom øyer og drømmer, eller at øyer i det minste utøver en særegen tiltrekningskraft på drømmende personligheter. Han forklarer at ordet *isolate* er adoptert inn i det engelske språket fra det italienske *isolare*, som betyr «å gjøre til en øy». Men det fantes allerede et tilsvarende ord på

engelsk, nemlig *insulate*, og her aner vi kimen til noe viktig. Francis siterer psykoanalytiker og barnelegen Donald Winnicott, som skrev at «Det finnes mange måter å beskrive den pubertale gutten eller jenta på, og én av dem er som en *isolate*[d]. Denne bevaringen eller opprettholdelsen av den personlige isolasjon er i virkeligheten en del av en søken etter identitet.»

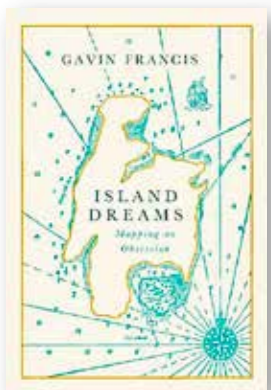
Han hevder videre at tenåringer gjerne nærmest «går i isolat» fordi det er den eneste måten de kan finne plass til – med Francis' ord – å «fremkalle et autentisk selv ut fra deres kaotiske erfaringer.»

Ifølge barnelegen Winnicott lå løsningen i å «skape en terapeutisk følelse av *isolation* uten å la ungdommen bli *insulated* fra verden.» På norsk relaterer dette skillet seg kanskje best til forskjellen mellom det å være «alene» og «ensom».

Den skipbrudne

Dette er en mulig inngang til en forklaring for fascinasjonen for det å befinne seg omgitt av havet og – i hvert fall teoretisk – uten umiddelbar kontakt med omverdenen. Det er ikke tvil om at spenningen forbundet med å være oppdagelsesreisende, eller bare ryggsekkтури, har avtatt etter at mobiltelefonen gjorde oss i stand til å være i nærmest kontinuerlig kontakt med hvem det skal være.

Og dersom man er oppdratt i en familie der

Gavin Francis:
«Island Dreams – Mapping an Obsession»
Canongate,
Edinburgh 2020
230 s.

Storbritannias nordligste I boken er Gavin Francis flere ganger innom øya Unst, som er den aller nordligste av Shetlandsøyene i havgapet nord for Skottland og vest for Bergen. På øya bor det drøyt 600 mennesker – og et enormt antall fugler.

Foto: GETTY IMAGES/
ISTOCKPHOTO

Med øye for øyer

» barne- og ungdomslivet blir idealisert, kan man også bli mindre motivert for å tre over tersklene til voksenlivet, med opparbeidelse av seksuelle erfaringer, arbeidsetikk, egne ferdigheter – og generell uavhengighet fra foreldrene.

Ingen har vel kommet i denne situasjonen på en mer ekstrem måte enn den skipbrudne, og innen litteraturen er det utvilsomt Defoes Robinson Crusoe som er prototypen på den som blir revet bort fra alle rollemodeller, og brått må klare seg selv. Originalen for fortellingen om Crusoe sies å ha vært den skotske offiseren og piraten Alexander Selkirk, som tidlig på 1700-tallet overlevde fire år alene på en øde øy sør i Stillehavet. De fleste vil dog enes om at dette blir et litt for dyrekjøpt selvhjelpskurs.

Øyet som ser

BBC Radios program «Desert Island Discs» er blitt sendt sammenhengende og uendret siden 1942. Konseptet består i at diverse kjendiser blir spurt om hvilke åtte musikkstykker de ville tatt med seg på en øde øy. Programmets kjenningsmelodi, inkludert hvordan den blir akkompagnert av måkeskrik, er også den samme. Det som er klart, er at det er nettopp

øya som er det unike her. Enhver kan prate om sin favorittmusikk, men i det øyeblikket man ikke kan returnere til plate-butikken for å bytte, så blir disse valgenes funksjon å definere deg én gang for alle.

Er det dette som er kjernen i den evige appellen til myten om Robinson Crusoe? At vi har et sterkt indre ønske om å finne ut hvem vi virkelig er, i ensomhet? Hva ville i så fall psykoanalytikeren sagt om Edgar Allen Poe, som skrev disse ordene om Lofoten:

«Et panorama mer fryktelig øde enn noe menneske kan se for seg. De lå der utstrakt, konturer av svarte og truende klipper så langt øyet kunne se, både til høyre og til venstre, som et festningsverk mot verden» (journ. oversettelse).

Poe hadde selv aldri sett billedskjønne (i godvær) Lofoten, så

Er det dette som er kjernen i den evige appellen til myten om Robinson Crusoe? At vi har et sterkt indre ønske om å finne ut hvem vi virkelig er, i ensomhet?

dette har han trukket opp fra sin egen temmelig mørke fantasi. Også hos Narnia-rikets far C.S. Lewis forbindes øyer med fare.

Hjernen er alene

Foruten de forblåste øyene langs den røffe skotske kysten besøker og beskriver Francis fengselsøyer som Alcatraz og Robben Island, fjerne øyer som Andamanene (der en amerikansk misjonær nylig ble drept av lokalbefolkningen) og Falklandsøyene, samt enda mer avsidesliggende steder som forskningsstasjonen Halley i Antarktika.

Halley og lignende isolerte bosetninger – med oljearbeidere og fyrvoktere – blir studert nøye av romfartsorganisasjoner, fordi de tilbyr et miljø som er relativt likt det astronauter opplever ute på oppdrag.

Forskning viser at de nevrale hjernebølgene endrer form allerede etter én overvintring,

Robinson Crusoe

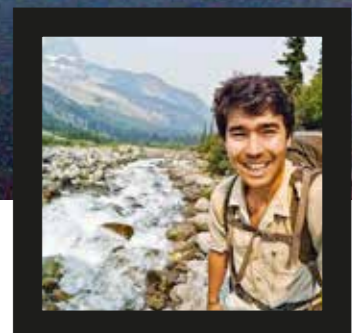

«Truende» I Edgar Allen Poes novelle «A Descent into the Maelström» beskriver han Lofotveggen som «Et panorama mer fryktelig øde enn noe menneske kan se for seg» og med «truende klipper så langt øyet kunne se». Utsikten på bildet er fra Storskrova på øya Skrova mot Lofotveggen i vest.

Foto: JAN T. ESPEDAL/AFTENPOSTEN

Får være i fred Øya North Sentinel Island i den indiske øygruppen Andamanene i Bengalbukta er hjem til sentineleserne, en gruppe isolerte urfolk som har fornektet all kontakt med verden utenfor. Sentineleserne er blant de siste folkegruppene som er forblitt uberørt av den moderne sivilisasjon. Øyas folketall er svært usikkert, og de fleste anslagene varierer mellom 50 og 200. Øya er selvstyrt under indisk beskyttelse. Foto: GAUTAM SINGH, AP/NTB

Fatal misjonsiver I 2018 døde John Allen Chau, en ung, amerikansk misjonær under et ulovlig besøk på North Sentinel Island, som tilhører den indiske øygruppen Andamanene. Chau ble trolig drept på øya der det er kjent at myndighetene anerkjenner innbyggernes ønske om å få være i fred og har forbudt reiser til øya og havområdene i umiddelbar nærhet, som blir patruljert av den indiske marinen.

Forskning viser at de nevrale hjernebølgene endrer form allerede etter én overvintring.

og det er blitt konkludert med at menn som allerede var selvhjulpne, beherskede og rolige, forsterket disse egenskapene.

Men det er også kommet frem at kvinner klarer seg enda bedre under slike ekstreme forhold, selv om det var mindre sannsynlig at de ville bli plukket ut ved intervjuer.

Én teknikk for å overleve monotonien på slike steder er naturligvis å lese, og Gavin Francis konkluderer da også med at han har begynt å se på bøker som «bærbare øyer».

Alcatraz Den beryktede fangeøya utenfor San Francisco er blant øyene Gavin Francis har besøkt.

Foto: GETTY IMAGES